

SESSİZ DÜNYANIN KİMLİK SAHİPLERİ: MEZAR TAŞLARI

PROF. DR. NEVZAT H. YANIK *

Öz

Bu çalışmada Erzurum, Bayburt ve Gümüşhane'den seçilen mezar taşlarının değerlendirilmesi yapılacaktır. Bir döneme damgasını vuran bu kültür varlıklarının her geçen gün kaybolmaları, kırılıp atılmaları veya toprak altında kalmaları tarihimiz açısından son derece kaygı verici bir durumdur. Mezar taşlarının tespit edilip envanterlenmesi, kitabelerinin okunup çözümlenmesi, bezeme unsurlarının anlamlandırılması yapıldıkları dönemi anlamamız kadar, geleceğe aktaracakları mesajlar açısından da önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Gümüşhane, Bayburt, Erzurum, Mezar Taşları

ABSTRACT

This paper evaluates the headstones elected from Erzurum, Bayburt, and Gümüşhane. These cultural heritages marking a certain period have been destroyed, broken, thrown away or earth up day by day. This is a very alarming situation for our history. To determine the headstones and taking inventory of them, reading and analyzing them, and interpretation of their ornaments are significant in order to understand the period they were made and as well as the messages they will carry into future

Keywords: Gümüşhane, Bayburt, Erzurum, Gravestones.

چکیده

در این مقاله مطالعاتی بر روی نوشته های بعضی از سنگ مزارهای شهرهای بایبورت، گوموشخانه و ارزروم انجام شده است. این آثار تاریخی که بخشی از میراث فرهنگی می

---

* PROF. DR. NEVZAT H. YANIK, Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi. Email: nevyan@hotmail.com; nevhafiz@atauni.edu.tr.

başlıklarını, süslemelerini, başlıklarını, bazen figürlü bezemeleri ile döneminin özelliklerini yansıtmaya çalışmışlardır. Doğru Anadolu bölgesinde, Anadolu'nun Türk dönemine ait en erken tarihli mezar taşları Van Gölü çevresinde karşımıza çıkmaktadır. Biraz daha batıda Erzurum, Bayburt ve Gümüşhane'de yapılan yüzey araştırmaları sonucunda belirlenen çok sayıda mezar taşında, sessiz dünyanın manevi yaşayanlarına ait kimlik belgelerini tespit etmiş bulunmaktayız. Genelde taş üzerine yazılan bilgiler klişe ibarelerle başlamaktadır. Bu ibarenin altında şiirsel bir dille yazılan metinler olduğu gibi, çok kısa özlü bilgilere, şecerelere, hastalıklara, ayrılıklara, kahramanlıklara ve benzeri durumları ifade eden metinlere de rastlamak mümkündür. Bu mezar taşlarında sonlanma hep ölen kişinin bir Fatih istegiyle son bulmaktadır. Yazı çeşitliliği yanı sıra, hattatın ve hakkâkın kabiliyetlerini ortaya koyan mezar taşları, tarihi belgeler olma niteliklerini de beraberinde taşırlar. Genelde sülüs ve tâlik hatla yazılan yazıların sanat niteliğini taşıyanlarının, Türk Sanatının hat şaheserleri arasında sayılması pek tabiidir.

klid waژهها: گوموشخانه، بایبورت، ارزروم، سنگ مزار.

Türk ve İslam sanatının önemli yapı taşlarından biri de hiç şüphesiz mezar taşlarıdır. Üzerindeki yazıları, süslemeleri, başlıklarını, bazen figürlü bezemeleri ile döneminin özelliklerini yansıtmaya çalışmışlardır. Doğru Anadolu bölgesinde, Anadolu'nun Türk dönemine ait en erken tarihli mezar taşları Van Gölü çevresinde karşımıza çıkmaktadır. Biraz daha batıda Erzurum, Bayburt ve Gümüşhane'de yapılan yüzey araştırmaları sonucunda belirlenen çok sayıda mezar taşında, sessiz dünyanın manevi yaşayanlarına ait kimlik belgelerini tespit etmiş bulunmaktayız. Genelde taş üzerine yazılan bilgiler klişe ibarelerle başlamaktadır. Bu ibarenin altında şiirsel bir dille yazılan metinler olduğu gibi, çok kısa özlü bilgilere, şecerelere, hastalıklara, ayrılıklara, kahramanlıklara ve benzeri durumları ifade eden metinlere de rastlamak mümkündür. Bu mezar taşlarında sonlanma hep ölen kişinin bir Fatih istegiyle son bulmaktadır. Yazı çeşitliliği yanı sıra, hattatın ve hakkâkın kabiliyetlerini ortaya koyan mezar taşları, tarihi belgeler olma niteliklerini de beraberinde taşırlar. Genelde sülüs ve tâlik hatla yazılan yazıların sanat niteliğini taşıyanlarının, Türk Sanatının hat şaheserleri arasında sayılması pek tabiidir.

Erzurum, Bayburt ve Gümüşhane'de alan çalışması yaparak seçtiğimiz mezar taşlarının değerlendirilmesinde fotoğrafın yanında mezar taşının dış görünüşü ve bezeme unsurlarının anlamlandırılması yapılmıştır. Dili Türkçe olan kitabelerin orijinali, bilgisayarda Arap harfleriyle yazılmış ve okunuşu Türk alfabesiyle verilmiştir. Dili Arapça veya Farsça olan kitabelerin ayrıca Türkçeye çevirisi de yapılmıştır. Çalışmaya konu olan mezar taşlarının bir kısmı tarafımızdan ilk kez okundukları ve tanıtıldıkları için, daha önce yöreyle ilgili literatürde bulunmamaktadır. Mezar taşlarından bazıları ise yörelerle ilgili çalışmalarda yer almaktadır. Bunların da okunuşları kontrol edilerek bazı küçük hatalar düzeltilmiştir.

GÜMÜŞHANE- SÜLEYMANIYE TAHİR EFENDİ TÜRBESİ HAZİRESİ

Baş şahidesi, bitkisel tepelikli bir başlık altında aşağı doğru daralan prizmal dikdörtgen bir gövdeye sahiptir ve mezar kapak taşı üzerine yerleştirilmiştir. Gövdenin dış yüzeyinde zemini oyma, yazıları ve süslemeleri ise alçak kabartma tekniği ile işlenmiş olan on satırlık tâlik hatlı kitabesi sağdan sola doğru eğimli birbirine paralel silmeler ile ayrılmıştır.

Şahidenin boyun bölümünde birbirine kenetleniş olan akantus yaprakları, şahidenin üç güllü ve etrafı stilize edilmiş yapraklar ile çevrili tepelik bölümüne, omuz kısımlarına ve serlevha satırının sağ ve sol tarafına kıvrılarak uzanmaktadır (**Foto 1**).

Foto. 1

آه من الموت

آه ناصل قیدك اجل بو نونهال عصمته
سینهلر چاك ایتدی خویشانی بو فاجع فرقته
دور عمری ایرمدن عشرینه حیفا اوغرادى
بدر عالمتاب کویا بر سحاب ظلمته
اوجدی ایسواه عالم علویته کام المهدن
چیقدی هب قارشو بهشتیلر بو عالی رحلته
ایشته چالق اوغلی سلیمان اغا کریمه سن
آلدى مولی طورسونه خانمی بزم جنته

سنه ۱۳۲۱

۱۸ حزیران

ÂH MİNE'L-MEV'T

Âh nasıl kıydın ecel bu nevnihâl-ı ismete
Sîneler çâk itdi hîşânı bu fâcî'-i firkate
Devr-i ömri irmeden işrîne hayfâ uğradı
Bedr-i âlem-tâb gûyâ bir sehâb-ı zulmete
Uçdı eyvah âlem-i ulviyyete kâm almadan
Çıkdı hep karşı behiştiler bu âlî rihlete
İşte Çalık oğlı Süleyman Ağa kerimesin
Aldı Mevlâ Dursûne Hanım'ı bezm-i cennete
Sene 1321 18 Haziran (1903)

Gümüşhane- Süleymaniye Tahir Efendi Türbesi Haziresi

Baş şahidesi, bitkisel bir tepelik altında aşağı doğru daralan prizmal dikdörtgen bir gövdeye sahiptir ve mezar kapak taşı üzerine yerleştirilmiştir. Gövdenin dış yüzeyinde zemini oyma, yazıları ve süslemesi ise alçak kabartma tekniği ile işlenmiş olan on üç satırlık tâlik hatlı kitabesinin serlevha satırı omuz kısımlarından aşağı doğru sarkan bitkisel askı çelenk motifi içerisinde, diğer satırlar sağdan sola doğru eğimli dikdörtgen kartuşlar içerisinde verilmiştir. Askı çelenk motifinin sağ ve sol alt köşe boşlukları lale motifi ile doldurulmuştur.

Serlevha satırının hemen üzerinde yükselen ve birbirine kenetlenmiş olan akantus yaprakları kıvrılarak omuz bölümüne doğru uzanmaktadır.

Şahidenin tepelik bölümü beş gül motifi ve bu bezemeyi çevreleyen stilize edilmiş yapraklar tarafından oluşturulmuştur (Foto. 2).

Foto. 2

آه من الموت

نیجه قیدی فلک بویله جوانه
آچیلمازدن بو کل ایردی خزانه
خدیجه خانم عقبایسه کیدنجه
یقیلدی بر قصاده ایکی خانه
قلنججی حاجی حسین دختریدر
بوکولدی قامتی دوندی کمانه
ملر قوزوسی آرددنجه آناسی
قرنداشلری دوشمشدر فغانه
بوکا فیض حیاتی تاریخ ایتدم
اوقونسون فاتحه رشدی بو جانه
فی سنه ۱۳۱۹ ۲ شوال

یوم بازار ایرتسی

ÂH MÎNE'L-MEVT

Nice kıydı felek böyle civâne
Açılmazdan bu gül irdi hazâne
Hadîce Hanım ukbâya gidince
Yıkıldı bir kazâda iki hâne
Kılınccı Hacı Hüseyin duhteridir
Büküldi kâmeti döndi kemâne
Meler kuzusi ardınca anası
Karındaşları düşmüşdür fiğâne
Buna Feyz-i hayâtı târîh itdim
Okunsun Fâtîha Rüşdî bu câne
Fî sene 1319 (1901) 2 Şevvâl
Yevm-i Pazar irtesi

Gümüşhane- Süleymaniye Tahir Efendi Türbesi Haziresi

Baş şahidesi, bitkisel bir tepelik altında aşağı doğru daralan prizmal dikdörtgen bir gövdeye sahiptir ve doğrudan toprağa yerleştirilmiştir. Gövdenin dış yüzünde bulunan zemini oyma, yazıları ve süslemesi ise alçak kabartma tekniği ile işlenmiş olan on satırlık tâlik hatlı kitabesi sağdan sola doğru eğimli dikdörtgen kartuşlar içerisinde verilmiştir. Bu kitabe dışarıdan, içerisinde başak motiflerinin bulunduğu kenar suyu ile çevrelenmiştir.

Şahidenin boyun kısmı birbirine kenetlenmiş palmet motiflerinden oluşturulurken, bu motifler içerisinden çıkan ve omuz kısımlarından yukarı doğru kıvrılan akantus yaprakları bulunmaktadır. Şahidenin üç güllü bitkisel tepeliği ise, küçük kır çiçeği ve stilize edilmiş yapraklar ile çevrilerek oluşturulmuştur (Foto. 3).

Foto. 3

آه من الموت

نوش ايدوب جام اجل ايتدى نهايت ترك جان
كنج ايكن خاك سياهه دوشدى حيفا بو جوان
كيتدى حسرت كلشن عالمده راحت كورمدن
غربت الده ايلدى بلبل كبي آه فغان
نيجه قيدين اى فلك بويله غريبك جاننه
رحم ايدردي حالنه بلكه زمين آسمان
خامه ماتمله يازدم زائرا تام تاريخك
كيم منيسه اولدى توفيق واصل دار جنان

سنه ۱۳۱۸

ÂH MÎNE'L-MEVT

Nûş idüb câm-ı ecel itdi nihâyet terk-i cân
Genc iken hâk-i siyâhe düşdi hayfâ bu civân
Gitdi hasret gülşen-i âlemde rahat görmeden
Gurbet elde eyledi bülbül gibi âh (u) fiğân
Nice kıydın ey felek böyle garîbin cânına
Rahm iderdi hâline belki zemîn (u) âsumân
Hâme-i mâtemle yazdım zâirâ tam târihin
Kim Munîse oldi Tevfîk vâsıl-ı dâr-ı cinân

Sene 1318 (1900)

Gümüşhane- Süleymaniye Tahir Efendi Türbesi Haziresi

Baş şahidesi, üçgen ya da ters "V" biçiminde ki bir tepelik altında aşağı doğru daralan prizmal dikdörtgen bir gövdeye sahiptir ve doğrudan toprağa yerleştirilmiştir. Gövde üzerinde zemini oyma, yazıları ve süslemeleri ise alçak kabartma ile işlenmiş olan yedi satırlık sülüs hatlı kitabesinin serlevha satırı bitkisel sütuncelere oturan yuvarlak kemer içerisinde, tarih satırı yarım yuvarlak, diğer satırlar dikdörtgen kartuşlar içerisinde verilmiştir.

Şahidenin üçgen tepeliğinin alınlık bölümü üzerinde içe ve dışa dönük "C" kıvrımlarının yanı sıra bitkisel istiridye yivi ile bezenerek geometrik bir kompozisyon oluşturulmuştur (Foto. 4).

Foto. 4

هو الباقي
فنادن بقايه ايلدى رحلت
ايدە قېرنى حق روضه جنت
مرحومه ومغفور لها محبوه
خاتون بنت السيد محمد
روحىچون الفاتحه
سنه ۱۳۱۵

HUVE'L-BÂKÎ
Fenâdan bekâya eyledi rihlet
İde kabrini Hak ravza-i cennet
Merhûme ve mağfurun lehâ Mahbûbe
Hâtun bintu's-Seyyid Muhammed
Rûhîçun el-Fâtîha
Sene 1315 (1897)

Gümüşhane- Altınpınar Mezarlığı

Baş şahidesi, aşağıdan yukarıya doğru daralan prizmal dikdörtgen bir gövdeye sahiptir ve mezar kapak taşı üzerine yerleştirilmiştir. Gövdenin dış yüzeyinde zemini oyma, yazıları ve süslemeleri ise alçak kabartma tekniği ile işlenmiş olan on üç satırlık tâlik hatlı kitabesi sağdan sola doğru eğimli birbirine paralel silmeler ile ayrılmıştır. Kitabe üst bölümde iki kademeli yuvarlak silmeler ile sınırlandırılmıştır. Serlevha satırının hemen üzerinden çıkan akantus yaprakları şahidenin omuz bölümlerine doğru uzanmaktadır.

Şahide, gövdesine kısa ve silindirik bir boyun bölümü ile bağlanan azizi tipi serpuş ile tamamlanmıştır (Foto. 5).

Foto. 5

هو الباقي

(1) وچنجی زاده لردن اولوب قاپوجی باشی
ایچدی اجل شرابنی طوتدی خدایه راه
قسمت بو ایدی طومدی حیفا که کنجلك (نه)
بدر اولدی دوشدی خاک سیاهه مثال ماه
نسلی ایچنده بر اشی یوق قهرمان ایدی آ(ه)
چورکصو حربی قیلدی آنک عمرینی تباه
بو شوق و بو دیانت ایله حقه عزم ایدن
شو اولمه سنده وارمی دخی ذره اشتباه
دیددی بودر وفاتنه تاریخ جوهرین
جان آتدی عدنه قیلدی سفر میر عثمان آه

رضاء لله الفاتحه

سنه ۱۲۷۲

HUVE'L-BÂKÎ

(Ü)çüncizâdelerden olub kapuci başı
İçdi ecel şerâbını tutdi Hudâya râh
Kısmet bu idi doymadı hayfâ ki genliğ(ine)
Bedr oldi düşdi hâk-i siyâhe misâl-ı mâh
Nesli içinde bir eşi yok kahramân idi â(h)
Çürüksu Harbi kıldı anın ömrini tebâh
Bu şevk ve bu diyânet ile Hakk'a azm iden

Şu ölüme sende var mı dahî zerre iştibâh
Didi budur vefatına târîh-i cevherin
Can atdı Adne kıldı sefer Mîr Osmân âh
Rızâen lillâhi'l-Fâtiha
Sene 1272/(1855-56)

Bayburt- Aydıntepe

Baş şahidesi, aşağıdan yukarıya doğru genişleyen prizmal dikdörtgen bir gövdeye sahiptir ve doğrudan toprağa yerleştirilmiştir. Gövdenin dış yüzeyinde zemini oyma, yazısı ise alçak kabartma tekniği ile işlenmiş olan beş satırlık sülüs hatlı kitabesi dikdörtgen kartuşlar içerisinde verilmiştir.

Şahide, gövdesine uzun ve silindirik bir boyun bölümü ile bağlanan kadiri tacı ile tamamlanmıştır (Foto. 6).

Foto. 6

فنادن بقايه ايلدى رحلت
مقامين ايليه حق روضه جنت
حاجى اسماعيل افندى زاده
قربان افندى رويچون فاتحه
سنه ۱۲۵۶

Fenâdan bekâya eyledi rihlet
Makâmın eyleye Hak ravza-i cennet
Hacı İsmâ'îl Efendizâde
Kurban Efendi Rûhîçun Fâtîha
Sene 1256 (1840)

Bayburt Ulu Camii Haziresi

Baş şahidesi, prizmal dikdörtgen bir gövdeye sahiptir ve mezar çerçeve taşının üzerine yerleştirilmiştir. Gövdenin iç yüzeyinde zemini oyma, yazıları ise alçak kabartma tekniği ile işlenmiş olan on dört satırlık tâlik hatlı kitabesi yatay ekseninde birbirine paralel silmeler ile ayrılmıştır ve bu kitabe altta ve üstte yuvarlak formda olan dikdörtgen bir kartuş içerisine alınmıştır.

Şahide, gövdesine kısa bir boyun ile bağlanan örfi sarık ile tamamlanmıştır (Foto. 7).

Foto. 7

هو الخي الباقي

نظر قيل چشم عبرتله مقام التجادر بو
ايرنلر دركهي باب فيوضات خدادر بو
محقق اهل حق اولمز ابد حيدر بيل اي زائر
سرای قلبكى پاك ايله باب اوليادر بو
شعاع درّ وحدت منبع علم لدنيدر
مكمل وارث شرع محمد مصطفي در بو
خلافت مدتندن ارجعي وقتنه دك حقا
طريق خالدی نشر ايدن حق رهنمادر بو
اوقو اخلاص ايله بر فاتحه قلبنده دائم طوت
جلای روحدر ذکری مريدانه غدادر بو
شيخ حاجی حسن رشای محافظ کتب بايبورد
افنديمک وفات رمزدر تاريخ هي قاپو

سنه ۱۳۳۵

HUVE'L-HAYYU'L-BÂKÎ

Nazar kıl çeşm-i ibretle makâm-ı ilticadır bu
Erenler dergehi bâb-ı füyûzât-ı Hudâ'dır bu
Muhakkak ehl-i Hak ölmez ebed haydir bil ey zâir
Serây-ı kalbini pâk eyle bâb-ı evliyâdır bu
Şu'â'-ı dürr-i vahdet menba'-ı ilm-i ledünnîdir
Mükemmel vâris-i şer'-i Muhammed Mustafâ'dır bu
Hilâfet müddetinden İrci 'î vaktine dek hakkâ
Tarîk-i Hâlidîyi neşr iden hak rehnümâdır bu
Oku ihlâs ile bir Fâtîha kalbinde dâim tut
Cilâ-yı rûhdur(ur) zikri mürîdâne gıdâdır bu
Şeyh Hâcî Hasan Rüşdî Muhâfız-ı kütb-i Bayburd
Efendimin vefâtı remzdir *târîh hey kapu*
Sene 1335 (1916)

Bayburt Aydın-tepe

Baş şahidesi, aşağıdan yukarıya doğru genişleyen prizmal dikdörtgen bir gövdeye sahiptir ve doğrudan toprağa yerleştirilmiştir.

Şahidenin ön yüzeyinde zemini oyma, yazıları ise alçak kabartma tekniği ile işlenmiş olan yedi satırlık sülüs hatlı kitabesi dikdörtgen kartuşlar içerisinde verilmiştir (Foto. 8).

Foto. 8

هو الخلاق

الباقى

علماء عظامنـدن

ومدرسين كرامنـدن

عبد الجليل افنديك

روحنـه فاتحنـه

فى ١٣٢٦

HUVE'L-HALLÂKU'L-BÂKÎ

Ulemâ-i 'izâmından

Ve müderrisîn-i kirâmından

Abdulcelîl Efendi'nin

Rûhuna Fâtîha

Fî 1326

Bayburt Kitre Köyü

Baş şahidesi, aşağıdan yukarıya doğru genişleyen prizmal dikdörtgen bir gövdeye sahip olup, mezar kapak taşı üzerine yerleştirilmiştir. Gövdenin iç yüzeyinde zemini oyma, yazıları ise alçak kabartma tekniği ile işlenmiş olan tâlik hatlı on bir satırlık kitabesi sağdan sola doğru eğimli dikdörtgen kartuşlar içerisinde verilmiştir.

Şahide, gövdesine ince ve silindirik bir boyun bölümü ile bağlanan ağabani sarığı ile tamamlanmıştır.

Ayak şahidesi, aşağıdan yukarıya doğru genişleyen prizmal dikdörtgen bir gövdeye sahiptir ve mezar kapak taşı üzerine yerleştirilmiştir. Gövdenin dış yüzeyinde selvi (servi) ağacı motifi işlenmiştir (Foto. 9)

Foto. 9

هو الباقی

غافل اولمه ا(ی...) که بی بقادر بو جهان
چرخ غداردر که هیچ برکمسسهیه ویرمز ام(ان)
نه غنی قالور نه فقیر نه کدا ونه ده شاه
کورکه قالدیمی جهانده بو مثل(لو) خاندان
طاعتکه مغرور اولمه قلبکی ایله سلیم
فضلك ایله قیل نظر جمله مزه یا مستعان
اوقی حسین افندی روحیچون بر فاتحه
قیل دعاکیم حق تعالی مسکنک قیلسون جنان

فی م ۱۹ سنه ۱۳۱۶

HUVE'L-BÂKÎ

Gâfil olma e[y....] ki bî-bekâdır bu cihân

Çarh-ı gaddardır ki hiçbir kimseye virmez em[ân]

Ne ganî kalur ne fakîr ne gedâ ve ne de şâh
Gör ki kaldı mı cihânda bu misil[lû] hânedân
Tâ'atine mağrur olma kalbini eyle selîm
Fazlın ile kıl nazar cümlemize yâ Müste'ân
Oki Hüseyin Efendi rûhîçün bir Fâtiha
Kıl duâ kim Hak Te'âlâ meskenin kılsun cinân
Fî M[Muharrem]19 sene 1316 (1898)

Bayburt- Pamuktaş Köyü

Baş şahidesi, aşağıdan yukarıya doğru daralan prizmal dikdörtgen bir gövdeye sahip olup, mezar çerçeve taşının üzerine yerleştirilmiştir. Gövdenin iç yüzeyinde zemini oyma, yazıları ise alçak kabartma tekniği ile işlenmiş olan beş satırlık sülüs hatlı kitabesi, yuvarlak kemerli dikdörtgen bir kartuş içerisinde verilmiştir.

Şahide, gövdesinden yukarı doğru daralan ve silindirikleşen bir boyun bölümü ile bağlanan ağabani sarığı ile tamamlanmıştır (Foto. 10).

Foto. 10

هو الحى الباقي
حسین اوغلی
حسنک روحیچون
الفاتحه
سنه ۱۳۰۱

HUVE'L-HAYYU'L-BÂKÎ
Hüseyin ođli
Hasan'ın rûhîçün
El-Fâtîha
Sene 1301 (1883)

Bayburt-Avşar Osli Baba Türbesi

Baş şahidesi, aşağıdan yukarıya doğru genişleyen prizmal dikdörtgen bir gövdeye sahip olup, mezar çerçeve taşının üzerine yerleştirilmiştir. Gövdenin iç yüzeyinde zemini oyma, yazıları ise alçak kabartma tekniği ile işlenmiş olan on bir satırlık nesih hatlı kitabesi dikdörtgen kartuşlar içerisinde verilmiştir.

Şahide, gövdesine kısa ve dikdörtgen bir boyun ile bağlanan dolama sarık ile sonlanmıştır(Foto. 11).

Foto. 11

هو الحى الباقي

هذا مرقد العلماء وقادة الفضلاء

جامع الشريعة والطريقة معدن المعرفة والحقيقة

ومنبر المجالس محبي المدارس وغرة الطالبين

وزاد المحصلين الحاج حسن افندي المشتهر

قرا احمد زاده نال جنة وزيادة وكان رحمة الله

عليه عابدا زاهدا متشرعا متورعا له ثلاثة

المولد السورموني اوصى

الموطن البايوردى بالاخورى

غفر الله لنا ولكم ولسائر المؤمنين

سنة ١٢٨٤ الفاتحة

Huve'l-Hayyu'l-Bâkî

Hâzâ merkadu (?) 'l-ulemâ'i ve kudvetu'l-fudalâ'i

Câmi'û's-şerî'ati ve't-tarîkati ma'dinu'l-ma'rifeti ve'l-hakîkati

Ve munîru'l-mecâlisi ve ğurretu't-tâlibîne

Ve zâdu'l-muhassilîne el-Hâcc Hasan Efendi el-Muştehir Kara Ahmed Zâde nâle cenneten ve ziyâdeten ve kâne rahmetullâhi 'aleyhi 'âbiden zâhiden muteşerri'an muteverri'an lehu selâ(se)

El-mevlidu's-Surmeneviyyu Ūsiyyu'l-mevtini el-Bayburdiyyu Bâlâhûriyyu

Ĝafere'llâhu lenâ ve lekum ve lisâ'iri'l-mu'minîne

Sene1284 el-Fâtîha

Ebedî Olan Diri Olan Yalnız O'dur

Bu, âlimlerin (öncüsü) fazilet sahiplerini gözbebeği, meclisleri aydınlatan, medreseleri ihyâ eden, talebelerin ışığı, tahsil edenlerin azığı Kara Ahmet Zâde Hasan Efendi –cennete ve daha fazlasına nâil olsun. Rahmetli, ibadetine düşkün, zâhit, şerîata bağlı, takvâ sahibi idi.

Doğum yeri itibariyle Sürmeneli, yaşadığı yer bakımından Ūslu, Bayburtlu, Balahorludur.

Allah bizi, sizi ve diğer inanaları bağışlasın.

Sene 1284 (1867-68) el-Fâtîha

Erzurum- Habîb Baba Türbesi

Baş şahidesi, prizmal dikdörtgen bir gövdeye sahiptir ve mezar çerçeve taşının üzerine yerleştirilmiştir. Şahidenin ön yüzeyinde zemini oyma, yazılar ise alçak kabartma tekniği ile işlenmiş tâlik hatlı on iki satırlık kitabesinin serlevha satırı kartuş, diğer satırlar sağdan sola doğru eğimli kartuş içerisinde verilmiştir. Şahide, gövdesine ince ve silindirik bir boyun ile bağlanan mevlevi sikkesi ile tamamlanmıştır (**Foto. 12**).

Foto. 12

هو الحی الباقی

جهان معرفت پیر طریقت مرشد کامل
 امین سرّ وحدت رازدار حضرت مولا
 سر و سرحلقه اصحاب توحید آنکه تا بودی
 شی نگذشته بروی کان بطاعتش نکرد احیا
 نرفتی یکقدم الا که رفتی در ره طاعت
 نکفتی یک سخن الا بذکر حق شدی کویا
 آزین دار فنا چون شد ملول و شد سوی جنت
 برآمد بانک از رضوان قدم نه مرجبا اهلا
 یکی از عالم غیب آمد و برخواند تاریخش
 بکلذار جنان تسبیح کویان شد حبیب بابا

في ۷ ر سنه ۱۲۶۴

Huve'l-Hayyu'l-Bâkî

Cihân-ı ma'rifet pîr-i tarîkat mürşid-i kâmil
 Emîn-i sırr-ı vahdet râzdâr-ı Hazret-i Mevlâ
 Ser u serhalka-i ashâb-ı tevhîd ân ki tâ bûdî
 Şebî negzeşte bervey k'ân be-tâ'ateş nekerd ihyâ
 Nereftî yek kadem illâ ki reftî der reh-i tâ'at
 Negoftî yek suhan illâ be-zikr-i Hak şodî gûyâ
 Ezîn dâr-ı fenâ çun şod melûl u şod sûy-i cennet
 Berâmed bang ez Rıdvân kadem nih merhabâ ehlâ
 Yekî ezâlem-i ğayb âmed u berhand târîheş
 Begulzâr-ı cinân tesbîh gûyân şod Habîb Baba

Fî 7 R Sene 1264

Ebedi Olan Diri olan yalnız O'dur.

Marifet dünyası, tarikat piri, mürşid-i kâmil, birlik sırrının emini, Hazret-i Mevlâ'nın sırrını bilen, birlik ehlinin başı ve baş halkası... Yaşadığı sürece hiçbir geceyi O'na ibadet etmeden geçirmede, attığı her adımı sa-

dece ibadet yolunda attı, söylediği her sözü yalnızca Hakk'ı anarak söyledi. Bu yokluk yurdundan usanıp cennete yönelince Rıdvan'dan «İçeri buyur, merhaba, hoş geldin» diye bir ses geldi. Gayb âleminden biri gelip onun tarihini (şöyle) okudu: Habîb Baba tesbih okuyarak cennetlerin gül bahçesine geldi.

Fî 7 R Sene 1264 (1847)

Erzurum- Habîb Baba Türbesi

Ayak şahidesi, prizmal dikdörtgen bir gövdeye sahiptir ve mezar çerçeve taşının üzerine yerleştirilmiştir. Şahidenin iç yüzeyinde zemini oyma, süslemesi ve yazılar ise alçak kabartma tekniği ile işlenmiş olan üç satırlık tâlik hatlı kitabesi sağdan sola doğru eğimli dikdörtgen kartuşlar içerisinde verilmiştir. Kitabenin alt bölümünde, alt ve üst bölümü yuvarlak olan dikdörtgen bir kartuş içerisinde alınmış hurma ağacı motifi işlenmiştir.

Şahide gövdesi üst bölümde yukarı doğru daraltılmış olup, tepeliği oluşturan akantus yapraklarının sapları alt bölümde birbirine kenetlenmiştir(Foto. 13).

Foto. 13

یـدیـلر قـطـرۀ اشـکـمـلـه تـحـریر ایتـدی تـاریـخن
حـبیب بابا یـوریدی کـشت زار قـرب لـاهـوتـه
زادۀ طبع بـندەسی علی نامق انقرهوی
فی ۷ ربیع الاخر سنه ۱۲۶۴

Yediler katre-i eşkimle tahrîr itdi târîhin
Habîb Baba yüridi keştzâr-ı kurb-i lâhûta
Zâde-i tab' bendesi
Ali Nâmık Ankaravî
Fî 7 Rebî'î'l-âhir Sene 1264

Yediler gözyaşım la tarihin yazdılar
Habib Baba Mana âlemine yakın yere yürüdü
Bendesi Doğal oğul
Ankaralı Ali Nâmık
7 Rebi'ü'l-âhir 1264 (1847)

Erzurum- Habîb Baba Türbesi

Baş şahidesi, aşağıdan geniş başlayıp yukarı doğru daralan prizmal dikdörtgen bir gövdeye sahiptir ve doğrudan toprağa yerleştirilmiştir. Gövdenin dış yüzeyinde zemini oyma, süslemesi ve yazılar ise alçak kabartma tekniği ile yazılmış olan sekiz satırlık sülüs hatlı kitabesinin serlevha satırı yuvarlak, diğer satırlar dikdörtgen kartuşlar içerisinde verilmiştir. Gövdenin alt bölümünden başlayarak üst bölüme kadar uzanan iç ve dış doğru kıvrılan akantus yaprakları kitabeyi dıştan çevrelemektedir.

“C” kıvrımları ile oluşturulmuş boyun bölümünden sarkan bitkisel askı çelenk motifi serlevha satırının hemen üzerinde bulunmaktadır. Askı çelenk motifinin ortasında bulunan geniş taç yapraklardan oluşturulmuş bitkisel bir vozadan çıkan yaprak motifleri, üç büyük ve iki küçük güllü bitkisel tepeliği desteklemektedir (Foto. 14).

Foto. 14

هو الحى الباقي

صـدور عظامـدن مشـرب
زاده على رائق افندى
حفيدهسى واركان حريته
لوالزندن ارضروم استحكام قوميسيونى
رئيسى شهاب الدين پاشا حليلهسى مرحومه
غنيه مقبوله خانم روحيجون الفاتحه
فى ١٠ محرم سنه ١٣١٠ و فى ٢٣ تموز سنه ١٣٠٨

HUVE'L-HAYYU'L-BÂKÎ
Sudûr-i 'Îzâmdan Meşreb
zâde Ali Râik Efendi
Hafîdesi ve Erkân-ı Harbiyye
Livâlarından Erzurum İstihkâm Komisyonu
Reisi Şehâbeddin Paşa halîlesi merhûme
Ganiye Makbûle Hanım rûhîçün el-Fâtiha
Fî 10 Muharrem Sene 1310 (1892)
Ve fî 23 Temmuz sene 1308

Erzurum- Emir Saltuk Türbesi

Türbenin içerisinde yatay bir vaziyette bulunan şahide, aşağıdan yukarıya doğru genişleyen prizmal dikdörtgen bir gövdeye sahiptir. Şahidenin ön yüzeyinde kazıma tekniği ile işlenmiş olan sekiz satırlık sülüs hatlı kitabesi bulunmaktadır.

Şahidenin başlığı bulunmamaktadır (**Foto.15**).

Foto. 15

اللهم اغفر وارحم لساكن
هذا القبر وهو الشاب
المظلوم والمرحوم المحتاج
الى رحمة الله تعالى
تاج السدين رشيد
انتقل في غرة
ربيع الاول سنة اثنين
وثلاثين و سبعمائة

Allâhumme'ğfir ve'rham lisâkini

hâze'l-kabri vehuve'ş-şâbbu
'l-mazlûmu ve'l-merhûmu'l-muhtâcu
Îlâ rahmeti'llâhi te'âlâ
Tâcuddîn Reşîd
İntekale fî ğurreti
Rebî'î'l-evveli senete'sneyni
Ve selâsîne ve seb'imi'etin

Allahım, bu kabrin sakinini bağışla ve ona merhamet et. O, mazlûm ve
Yüce Allah'ın rahmetine muhtaç Tâcuddîn Reşîd'dir.
732 senesi Rebî 'u'l-evvelin birinci günü göçtü.

SONUÇ

Gümüşhane'den 5 mezar taşı, Bayburt'tan 6 mezar taşı ve Erzurum'dan 5 mezar taşı incelenmiştir. Mezar taşlarının çalışmaya konu edildiğimiz şahideleri üzerindeki yazılar manzum ve nesir olarak ele alınmıştır. Şahidelerin malzemesi, üzerlerindeki bezemeleri ve yazı karakterlerinin işlenişini göz önünde bulundurulduğunda bazı mezar taşlarının İstanbul'dan sipariş üzerine yaptırılarak getirildiği anlaşılmaktadır.

İncelenen on beş mezar taşından beş tanesi bitkisel tepelikli, sekiz tanesi başlıklı ve bir tanesinin de üçgen tepelik altında prizmal dikdörtgen bir gövdeye sahip oldukları görülmektedir. Gövdeyi tamamlamak ve ölen kişinin kimliğini yansıtmak için kullanılan başlıklar arasında dolama sarık, mevlevi sikkesi, kadiri tacı, azizi fes, ağabani (tüccar sarığı) ve örfi sarık olarak çeşitlilik görülmektedir.

Kültür varlıklarının önemli bir bölümünü oluşturan, gerek hazirelerdeki ve gerekse mezarlıklardaki mezar taşlarının korunması, geleceğe aktarılması ve incelenmesi kültürümüz açısından önemli bir husustur.

KAYNAKÇA

BEYGU, Abrürrahim Şerif, *Erzurum Tarihi*, İstanbul, 1939.

KONYALI, İbrahim Hakkı, *Abideleri ve Kitabeleri ile Erzurum Tarihi*, İstanbul, 1960.

Mehmet Nusret (SOM), *Tarihçe-i Erzurum*, (Derleyici) Ahmet Fidan, İstanbul, 2005.

Mehmet Nusret, *Tarihçe-i Erzurum Yahut Hemşehrilerime Armağan*, İstanbul, 1327.

YÜKSEL, Murat, *Gümüşhane Kitabeleri*, İstanbul, 1997.